

НАША ПОЉОПРИВРЕДА И ШУМАРСТВО

ГОДИНА VI

ТИТОГРАД, 1960

БРОЈ 4

Инж. Војислав МИЈУШКОВИЋ

Инж. Димитрије БАТРИЋЕВИЋ

Могућности формирања агрокомбината у Улцињском Пољу

Пољопривреду наше Републике карактерише велика заосталост, са малим и неизграђеним социјалистичким сектором и веома уситњеним и екстензивним индивидуалним посједом. Код оваквог стања било је укоријењено гледиште да нема реалне могућности за њену брзу и економски оправдану интензификацију, гледано са југословенског аспекта. Међутим, ако се осврнемо на еколошке услове појединих подручја, који су сасвим специфични за нашу земљу, онда на Црногорском Приморју и у Зетско-бјелопавлићкој Равници постоје изванредне могућности за формирање савремених и високо рентабилних социјалистичких газдинстава, чија би производња била од великог интереса за нашу привреду у цјелини. Утолико је значајније реално сагледати такве могућности и укључити их у перспективни план развитака наше пољопривреде, дати им одговарајуће мјесто и одредити рокове реализације према приоритету.

С обзиром на величину подручја, еколошке услове и садашње имовинско правне односе приоритет, свакако, треба дати Улцињском Пољу, мада за изградњу савремених социјалистичких газдинстава постоје реалне могућности у више подручја дуж Приморја и Скадарског базена. Изградњом агрокомбината у Улцињском Пољу црногорска пољопривреда добила би више обрадивих површина него што их данас има на читавом социјалистичком сектору. Потенцијалне могућности и специфични климатски услови овог подручја омогућавају заснивање најинтензивније и високоакумулативне пољопривредне производње чија би вриједност далеко премашила садашњи обим цјелокупне пољопривредне производње социјалистичког сектора у Републици.

Разноврсna и висока пољопривредна производња коју је могућно остварити на овом подручју умногоме би ублажила садашњу дефицитарност црногорског тржишта у пољопривредним производима, задовољила растуће потребе условљене брзим развитком туризма на Црногорском Приморју, а у неким производима, с обзиром на њену специфичност, и потребе југословенскога тржишта, па чак и извоза.

Поред тога, изградња овог објекта имала би великог утацаја на општи развој пољопривреде у овом изразито пољопривредном крају, допринијела би бржем подизању животног стандарда становништва, његовом укључивању у привреду, као и подизању културног нивоа и пољопривредне просвећености.

Имајући све ово у виду, наша досадашња настојања ишла су за тим да се што прије испитају могућности за активирање овог подручја, те су и кроз програм гарантованих инвестиција предвиђана извјесна средства у ту сврху. Да би се приступило радовима на овом објекту требало је претходно извршити проучавања овог подручја. На бази тих истраживања приступило се изради идејног рјешења које је обухватило у првом реду хидротехничке мелиорације — одводњавање и наводњавање. Овај пројекат заснован је углавном на класичним концепцијама, укључујући и површине приватног сектора, полазећи од претпоставке да се путем водног доприноса и заснивања разних видова кооперације уложене инвестиције учине рентабилним и обезбједи враћање ануитета заједници. Обим предвиђених улагања према идејном пројекту кретао се око 1,5 милијарду динара, а односио се на нето површину од 3,5 хиљаде хектара. Инвестициона улагања по једном хектару кретала су се на око 420 хиљада динара, а начин производње у пољопривредној основи треба да буде нешто интензивнији од садашњег, али далеко од савремених концепција о индустриској пољопривредној производњи са три жетве годишње, које је могуће постићи у овим условима. Поред недостатака у хидротехничком рјешењу, којим није дата могућност перманентне производње током читаве године, овим програмом нијесу била предвиђена средства за комплексну изградњу газдинства са одговарајућим економским објектима, прерађивачким погонима, набавку стоке, подизање засада и др. Оваква рјешења заснована на класичним концепцијама у досадашњој југословенској пракси показала су се у већини случајева недовољно ефикасна, јер се тим путем знатно спорије долази до потребног економског ефекта. Управо сагледавајући те моменте из досадашње праксе, а уз знатну помоћ политичких, привредних и стручних фактора Федерације и Републике, дошло је до измјене концепције и приступило се проналажењу новог рјешења кроз комплексну изградњу агрокомбината на овом подручју.

Рјешавање овако крупног подухвата за прилике и услове црногорске пољопривреде дошло је у прави моменат, јер ћемо,

користећи досадашња југословенска искуства, још од самог почетка његове изградње моћи да поставимо солидне темеље базиране на најсавременијим достигнућима науке и праксе. Мада ће реализација овог подухвата захтијевати знатна друштвена улагања, рачунамо да ће она бити сасвим оправдана и са опште-југословенског гледишта, те да ће као таква наићи на пуно разумијевање и подршку код одговарајућих привредних и стручних фактора у земљи, тим прије што се његова изградња уклапа у савремена југословенска гледишта о брзој и рационалној интензификацији пољопривреде на социјалистичком сектору.

Према садашњој концепцији, будући агрокомбинат би захватио површине од 3.800 ха равничарског подручја у којем већ сада социјалистички сектор посједује површину од око 1.000 хектара. Поред тога, под заслањеним земљиштима, барама и трстицама налази се око 2.000 хектара земљишта у друштвеном посједу које би се, путем одводњавања, расољавањем и другим агромелиорационим мјерама могло оспособити за интензивну производњу, док би се остале површине од око 800 хектара комплетирале путем откупа и арондације.

Ради илустрације и бољег сагледавања оправданости изградње овог објекта даћемо само основне карактеристике и производне капацитете садашње пољопривредне производње на подручју Улцињске комуне, са посебним освртом на мелиорационо подручје које ће углавном захватити планирани агрокомбинат.

Укупне површине Улцињске општине, према статистичким подацима, износе 25.591 ха са сљедећом структуром коришћења:

— оранице	4.103 ха
— засади	569 ха
— ливаде	1.257 ха
— пашњаци	5.882 ха
— шуме	6.134 ха
— мочваре и баре	2.000 ха
— неплодно	5.546 ха

На подручју Општине сада постоји једно пољопривредно добро и двије земљорадничке задруге са укупним посједом од око 1.000 ха. Већи дио ових површина је неспособљен за интензивну производњу, јер се највећи дио данас налази под пашњацима, шикаром и шумом. Добро је још увијек неизграђено, те годинама послује са губитком, док су задруге у нешто бољем положају, јер се баве кооперацијом, откупом и другим дјелатностима. За санирање стања код ових организација из оквира гарантованих инвестиција додијељена су извјесна средства чија је реализација у току. Утрошак ових средстава требало би у границама могућности прилагодити савременијим концепцијама

ради постизања што бољег ефекта и њиховог бржег оспособљавања за рентабилну производњу.

Општина има 16.000 становника, од чега градског становништва 6.080, а пољопривредног 9.920. Из ових података јасно произилази да је ово подручје аграрно пренасељено, тим више што већина градског становништва има извјестан пољопривредни посјед, те би активирање овог подручја кроз формирање агрокомбината допринијело успјешном рјешавању и овог озбиљног проблема. Не упуштајући се у детаљисање, карактеристика садашњег нивоа пољопривредне производње јер, сама структура коришћења о томе јасно говори да заостали индивидуални пољопривредни произвођач на свом малом посједу није у могућности у садашњим условима да интензивира пољопривредну производњу.

Из овог кратког осврта да се закључити да је садашње стање пољопривредне производње на подручју ове Општине на врло ниском нивоу, како на приватном тако и на социјалистичком сектору, те би што прије требало предузети потребне мјере за формирање предвиђеног агрокомбината, чиме би се ово подручје свестрано активирало и искористиле његове природне могућности.

Ради боље илустрације и лакшег сагледавања будуће оријентације пољопривредне производње на агрокомбинату, осврнућемо се, укратко, на основне карактеристике климе и земљишта овог подручја, а на бази досадашњих истражних радова.

Мелиорационо подручје се налази на крајњем југу Јадрана, те има све особине медитеранске климе. Средње годишње температуре за 25 годишњи просјек су 16,4°C. Зиме су веома благе, са просјечном јануарском температуром од 8,5°C. Љета су топла, са просјечном јулском температуром од 25,5°C. Средњи датум првога мраза долази почетком јануара, а посљедњи 1 марта, мада се у овом интервалу не појављује сваке године, што је врло значајно за опредјељење пољопривредне производње.

Према годишњем току облачности ово подручје има сразмјерно најмање облачних дана у току године, а самим тим и највеће осунчавање које износи око 2.530 часова, што одговара просјечном трајању дневног осунчавања од 6,9 часова.

Поред температуре, најважнији климатолошки фактор су падавине. Према двадесетпетогодишњим подацима годишње количине падавина износе 1.290 мм. са максимумом у позној јесени, новембар или децембар, и минимумом у јулу или јуну.

Из наведених података се види да је ово подручје у климатолошком погледу јединствено у нашој земљи, те би у складу са тим требало оријентисати будућу производњу путем које би се најбоље искористиле ове климатске ријеткости.

Мелиорационо подручје претставља равно приморско поље које је некада било залив, који је море усјекло у трошну флишну

формацију. Овај залив је касније насут флувијалном акумулацијом од мора, као и ријеке Бојане и бројним бујичним потоцима са околних брда.

Сви ови терени леже између 1 и 3 метра надморске висине, изузев Зогањског Блата које је углавном испод 1 метра, а дијелом и на самом нивоу Мора.

Подземне воде у љетњом периоду леже углавном испод 1 метра док у Кнети, гдје имамо забарена слана земљишта, уском појасу поред Бојане, као и неким мањим депресијама, налази се на 20 до 30 см, док се један дио површина сада стално налази под водом. Подземне воде на једном дијелу садрже знатне количине хлорида, те би о овоме требало водити рачуна, како код извођења потребних агромилиорационих радова, тако и код одређивања водозахвата за наводњавање.

На основу досадашњих педолошких истраживања на овом подручју су заступљени сљедећи варијетети земљишта:

— глинасто-иловасто-пјесковити алувијум са укупном нето површином од 360 ха;

— слабо заслањени живи пијесак поред Мора на укупној површини од нето 209 ха;

— пјесковито-иловести алувијум на површини од 690 ха;

— сиво-смеђи иловасто-глинасти дилувијум на површини од 165 ха;

— осмеђени иловести алувијум са површином од 463 ха;

— Слабо заслањено иловасто-глинасто минерално-барско земљиште на површини од 500 ха;

— јако заслањене глинуше на површини од 782 ха.

Земљишта око Шаског Језера, која такође треба да уђу у састав агрокомбината, са површином од око 400 ха нијесу још педолошки истражена, док 209 ха слабо заслањеног живог пијеска не долазе у обзир за коришћење у пољопривредне сврхе, већ их треба захватити као подручје за пошумљавања.

Поред одговарајућих хидротехничких мјера — одводњавања и наводњавања, које ће омогућити континуирану производњу у току читаве године, садашње стање земљишта захтијева спровођење потребних агромилиорационих мјера (расољавање, отежавање пјескуша, хумификацију, крчење шикара итд.), чиме ће се створити могућности за најинтензивнију пољопривредну производњу.

Полазећи од природних услова, а уз претходно спровођење хидротехничких и агромилиорационих радова, будући агрокомбинат имао би ратарско-сточарски смјер производње. Иако се објекат налази у медитеранском подручју, сматрамо да је оваква оријентација сасвим исправна, и да би се кроз такву производњу ипак најрационалније искористиле природне могућности. Интензивну биљну производњу мора упоредо да прати одговарајућа сточарска производња поготову уз примјену наводњавања

и три жетве годишње, те би код одређивања смјера производње о овој околности требало водити рачуна. Осим тога, производњу би требало оријентисати према захтјевима домаћег и страног тржишта, дајући приоритет оним производима у којима је наше тржиште дефицитарно.

На основу тога сматрамо да би будућа структура коришћења површина на агрокомбинату требало да буде оваква:

— ратарство	1.000 ха
— крмно биље	1.800 ха
— повртно биље	300 ха
— засади агрума	700 ха

Код овакве оријентације унутар сваке гране требало би ићи за што већом специјализацијом и мањим бројем култура ради лакшег организовања процеса производње и постизања бољег ефекта на тржишту. Овако обимну биљну производњу мораће обавезно да прати одговарајућа сточарска производња. У сточарству се треба оријентисати на говедарство и живинарство, ради чега се и предлажу велике површине под крмним биљем. У говедарству ићи на узгој високопродуктивних раса, како оних за производњу млијека тако и за тов, с обзиром на високу коњутуру квалитетног говећег меса на домаћем и иностраном тржишту. Живинарство оријентисати на производњу јаја и меса зашто постоје врло повољни услови, уз мала инвестициона улагања.

Велика пољопривредна производња која би се овдје остварила морала би бити дјелимично захваћена и кроз одговарајуће прерађивачке погоне, јер сви тржни вишкови неће бити реализовани у свјежем стању.

Према предложеној оријентацији у оквиру ратарства биле би заступљене следеће културе: пшеница 500 ха, кукуруз за зрно 300 ха и памук 200 ха. Пошто овдје постоје сви услови за двије до три жетве годишње, то би се на истим површинама гајиле и друге културе и то: кромпир рани 300 ха, кукуруз за зелено 500 ха, сточни кељ 300 ха и грахорица са овсем на 200 ха.

Уз примјену савремених агротехничких мјера могу се очекивати рекордни приноси код ових култура; са предвиђене површине од 1000 ха добила би се следећа производња:

— пшенице	40.000 мц
— кукуруза за зрно	30.000 мц
— кукуруза за зелено	200.000 мц
— раног кромпира	60.000 мц
— памука	6.000 мц
— сточног кеља	120.000 мц
— грахорице са овсем	60.000 мц

Заступљеност пшенице на површини од 500 ха сматрамо да има свога оправдања, јер у овим условима производње постоје изванредне могућности гајења, како тврдих пшеница за производњу тјестенина, тако и сјемена високородних сорти пшенице.

Планирана производња памука је природно предодређена у овом подручју, те би уз услове наводњавања могли добити високе приносе, а произведена сировина користила би се за потребе Памучног комбината који се подиже у Титограду.

Остала ратарска производња, осим раног кромпира, служила би за подмирење потреба исхране у сточарству.

Полазећи од истакнутих начела у погледу смјера сточарске производње, на будућем комбинату могло би се узгајати око 10.000 грла говеди свих категорија, од чега 4.000 музних крава.. Овај сточни фонд могао би дати годишње 1.800.000 кгр. квалитетног меса и око 16.000.000 кгр. млијека. Цјелокупна количина произведеног млијека не би се могла конзумирати у свјежем стању, те би за његову прераду требало предвидјети изградњу млекаре дневног капацитета од око 30.000 кгр. млијека. Количина добијеног стајњака кретала би се на око 6.500 вагона годишње уз услове да се обезбиједи довољна количина простирке, а што се може имати коришћењем пшеничне сламе, курузовине, а дијелом и тресета којег има довољно на лицу мјеста.

Од 40.000 основног јата кокоши колико би требало планирати на овом комбинату могућа је годишња производња од: 6.800.000 јаја за конзум, 472.000 јаја за насад, као и 250.000 комада бројлера.

Да би се обезбиједила квалитетна крмна база за планирани сточни фонд неопходно је предвидјети гајење крмног биља на површини од 1.800 хектара. На овим површинама гајила би се луцерка на 500 ха, кукуруз за силажу на 800 ха, а хибридни сирак на површини од 500 ха. Поред ових култура, на дијелу површине дошле би у обзир друга, односно трећа жетва исто под крмним културама. Са ових површина добило би се преко 1.800.000 мц сточних хранива, било у виду сијена или зелене сточне хране.

Од укупних површина које ће захватати агрокомбинат на повртне културе дошло би око 300 ха или 7,9%. Оволике површине, с обзиром на природне услове производње у овом подручју, изгледају релативно мале. Међутим, ако се узме у обзир могућност континуиране производње са три жетве годишње, онда се ова површина повећава на 900 ха. На овим површинама гајио би се парадајз на 150 ха, паприка на 100 ха, купус на 250 ха, бостан на 50 ха, боранија на 50 ха, лук на 50 ха, а грашак на 150 ха, док би се на површини од 50 ха могло узгајати цвијеће и то у првом реду разне луковике за чију производњу овдје постоје изванредно повољни услови. Осим тога, један дио површина требало би ангажовати за производњу сјемена разног цвијећа за

којим постоји велика потражња како у земљи тако и иностранству. Са предвиђених површина добило би се преко 50.000 тона разног поврћа, које би се у првом реду конзумирало у свјежем стању, док би за оне вишкове који се неће овим путем реализовати требало предвидјети изградњу мањих прерађивачких погона, управо само за оне количине које се не би могле прерадити код фабрике у Бару.

Као што је и напријед истакнуто, Улцињско Поље се налази на крајњем југу, са изразитим одликама медитеранске климе, те сматрамо оправданим да се на планираном агрокомбинату даде одговарајуће мјесто плантажним засадама агрума. На Црногорском Приморју постоји на више мјеста могућност за гајење агрума, али само на мањим површинама, те би овај комплекс од 700 ха претстављао јединствену плантажу која би се могла засновати на најсавременијим основама уз пуну примјену механизације како при обради тако и код заштите. Мада је апсолутни минимум од $-8,5^{\circ}\text{C}$ забиљежен у Улцињу, за посљедњих 30 година, само у фебруару 1929 године, ипак сматрамо да би се на овој плантажи требало оријентисати искључиво на гајење мандарина уншиу, који калемљен на одговарајућој подлози издржава и до -12°C . Овим би се избјегла свака могућност ризика у погледу измрзавања на чему су сви агруми јако осјетљиви. Данас се на Црногорском Приморју гаји више варијетета мандарина уншиу, али према вишегодишњим испитивањима Станице за јнадранске културе у Бару, варијетет Oway уншиу највише је заступљен, а то је уједно и варијетет који има најбоље основне карактеристике, те би му за то у будућем засаду требало дати водеће мјесто у погледу заступљености.

Са ове површине добила би се врло завидна производња која би износила годишње око 262.500 мц, а то је приближно садашњој југословенској потрошњи мандарина, чиме би се знатно ублажила велика дефицитарност југословенског тржишта у овим производима.

На Шаском Језеру, које би послјере регулације захватало површину од 350 ха, могла би се организовати савремена рибарска производња, која би годишње давала око 50.000 кгр. квалитетне рибе.

Напријед изложена структура и обим производње јасно говори о великим могућностима и знатним тржним вишковима који ће се остварити на овом агрокомбинату иако дати предлог треба схватити само као прикладну оријентацију, коју би при разради инвестиционог програма требало узети у обзир.

За изградњу хидромелиорационог система и формирање агрокомбината на површини од 3.800 ха потребна су инвестициона улагања од око 6 милијарди динара, или око 1,750.000.— динара по хектару. Ова улагања су доста велика, али ако се њима рјешава изградња система за одводњавање и наводњавање,, као

и комплексна изградња комбината, чија би вриједност бруто производње оријентационо износила око 6 милијарди динара, онда су таква улагања друштвено сасвим оправдана. Како се вриједност једногодишње бруто производње скоро изједначује са обимом уложених инвестиција и стоји у размјери 1:1, то се оваква улагања могу сматрати високо акумулативним и врло рентабилним.

Сагледавајући значај изградње овог објекта не само са становишта црногорске пољопривреде, већ и са опште-југословенског аспекта, пољопривредна служба наше Републике, уз помоћ улцињске општине, прихватила је предлог Извршног одбора Савеза друштава пољопривредних инжењера и техничара Југославије за одржавање редовног пленарног састанка у Улцињу, на којем је посебно разматрано питање могућности формирања агрокомбината у Улцињском Пољу.

На бази личног увида на терену и претходно пружених информација о резултатима истражних радова, као и предлога о будућој физиономији комбината, учесници Пленума дали су пуну подршку предложеној концепцији, коју је развила група пољопривредних стручњака републичких установа. Током разматрања овог проблема, у којем су узели учешће најеминентнији претставници југословенске пољопривредне науке и праксе, истакнути политички и привредни радници категорисали су рјешење овог подухвата као национални проблем у области пољопривреде на чијем рјешењу треба радити што прије. Природни услови овог подручја истакнути су као јединствени у нашој земљи, те би се кроз изградњу предложеног агрокомбината најрационалније искористиле велике потенцијалне могућности које данас стоје неискоришћене, од чега наша заједница у цјелини има велике штете. Низ корисних предлога и сугестија који су дати од стране учесника Пленума биће од велике користи у разради коначне концепције о изградњи овог агрокомбината.

Послије усвајања ове концепције пред органима Републике и комуне стоји врло озбиљан и сложен задатак: да се у што краћем року оживотвори предложена замисао и приступи изградњи агрокомбината.

Мишљења смо да послије пружене подршке коју је по овом питању недвосмислено дао овако високи друштвени форум, — неће изостати оправдана подршка заједнице у погледу реализације овог програма.

Због тога треба одмах приступити изградњи инвестиционог елабората за комплексну изградњу агрокомбината на површини од 3.500 ха за коју већ постоје потребни истражни радови, а упоредо са тим наставити са проучавањем још неистражених

подручја на којима ће се перспективно ширити ово крупно социјалистичко газдинство. Упутно би било за овај обимни и одговорни задатак још сада ангажовати одговарајући број стручњака који би радили на изради потребних пројеката, а по могућности, и на њиховој реализацији.

На основу свега изложеног, није тешко схватити значај и националну вриједност овог објекта, те сматрамо да би његову изградњу требало обезбиједити кроз претстојећи перспективни план.